

РОДИННА БІБЛІОТЕКА ШЕПТИЦЬКИХ У ПРИЛБИЧАХ

Ірина Качур

*старший науковий співробітник відділу рідкісної книги
ЛННБ України ім. В. Стефаника, канд. іст. наук*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-469X>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2020-12\(28\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2020-12(28)-5)

Розглянуто історію прилбицької бібліотеки у контексті колекціонерської діяльності графів Шептицьких — братів Митрополита Андрея та Блаженного Священномученика Климентія. Цінна книгозбірня, яку започаткував граф Іван Шептицький, налічувала близько 6 000 томів і була знищена з майже усіма іншими мистецькими колекціями під час Першої світової війни. Виявлені у ЛННБ України ім. В. Стефаника примірники дають уявлення про бібліофільські вподобання власників, підтвердженням цього є тиснений золотом гербовий суперекслібрис із назвою родового маєтку Шептицьких — «Przyłbice».

Ключові слова: книгозбірня, Шептицькі, Прилбичі, стародруковане видання, гербовий суперекслібрис, дарчий запис.

За часів Речі Посполитої Шептицькі, крім родинного гнізда — села Шептичі, — володіли розлогими маєтками на Волині, в околицях Любліна, Перемишля й інших землях Руського воєводства. З XVIII ст. і аж до 1939 р. головною резиденцією гілки цього давнього шляхетного роду, яка згодом дала Україні Митрополита Андрея та ігумена студитів о. Климентія, стали Прилбичі*, набуті у власність греко-католицьким перемишльським єпископом (1750–1779) Атанасієм Шептицьким. Саме в Прилбичах, після одруження в 1861 р. з Софією Фредро (1837–1904), донькою відомого польського драматурга Александра Фредра, оселився граф Іван-Кантій-Ремігій Шептицький (1836–1912), австрійський шамбелан, член Галицького Крайового Сейму й австрійської Державної Ради. Тут народилося семеро синів подружжя, з яких перших

© Качур І., 2020

* Тепер — Яворівського р-ну Львівської обл.

два померли в дитинстві. 29 липня 1865 р. народився третій син Шептицьких — Роман Марія Олександр (майбутній Митрополит Андрей); старий панський будинок став затісним, тому поруч із ним збудували двоповерховий палац, який був посвячений 8 грудня 1872 р. Садибу оточував гарний парк-сад з місцевими й екзотичними деревами, де з весни до зими цвіли різноманітні квіти, які замовляли навіть у Франції. Прилбичі перетворилися на класичне «шляхетське гніздо» — з палацом, відповідним ландшафтним дизайном, портретною галереєю, численними мистецькими колекціями, родинним архівом та бібліотекою. В палаці був музей, де, крім портретів предків родини Шептицьких і Фредрів, містилося близько тридцяти полотен Симона Шеховича, портрет короля Яна III Собеського, малярські роботи Софії Фредро-Шептицької. В архіві зберігалися пергаменні документи, давні літописи, у кованій скрині — «папери» з архіву Александра Фредра, зокрема рукописи його комедій. Окремий відділ становили військові реліквії наполеонівської доби: мундири, зброя, портрет генерала Вінцентія Шептицького. У музеї були колекції медалей, монет, віденської порцеляни, художнього скла, золототканих случьких поясів [24, с. 131-132; 7; 12].

Хоча граф Іван Шептицький походив зі спольщеної родини, члени якої стали польсько- та франкомовними римо-католиками, однак у душі він почувався українцем, і цей дух витав у домі Шептицьких. На стінах Прилбичької палати висіли портрети давніх митрополитів — Льва, Атаназія, Мартина, Варлаама, архимандрита Унівського та інших предків різних конфесій. Між батьками і синами не раз точилися гарячі дискусії на церковні і народні теми, передусім про історичні польські й українські події. Відгомін цієї болісної національної роздвоєності звучить у листі-спогаді Митрополита Андрея з нагоди відкриття Національного Музею у Львові, виголошеному 13 грудня 1913 р.: «Ти пам'ятаєш, Мамо, мої слова, що коли Господь покличе мене на владичний престіл, то українці не будуть мені вірити, бо я із спольщеного роду, а поляки скажуть, що я зрадник» [21].

Маючи у власності значні земельні ресурси, гр. І. Шептицький успішно управляв великим господарством і провадив торгівлю, що

приносило немалі прибутки. Фінансова забезпеченість давала йому можливість займатися улюбленою справою — історичними дослідженнями й науковими пошуками, колекціонуванням цінних рукописних і друкованих пам'яток. І. Шептицький володів польською, українською, французькою, німецькою мовами, а також необхідною для вивчення давніх документів і книжок латиною. За свідченнями о. Івана Рудовича* [16], граф побував майже в усіх василіанських монастирях, знав їх бібліотеки й архіви, а з важливіших документів робив для себе копії. До родинного архіву придбав багато цінних матеріалів і в Галичині, і в Росії. Після введення схизми в Холмській єпархії у 1875 р., коли православний єпископ М. Попель велів викидати з церков усі уніатські богослужбові книги, а цінні рукописні й друковані документи з архівів і бібліотек церковних і парохіяльних нищили й продавали, граф Шептицький їх набував і таким чином врятував багато проскрибованих пам'яток. Зробив також багато копій історичних матеріалів з ватиканського архіву, зокрема першим почав копіювати акти до історії нашої церкви XVIII ст. у закритому до того часу і недоступному для загалу архіві Конгрегації *De Propaganda Fide*. Крім рукописів, гр. Шептицький нагромадив велику збірку цінних церковнослов'янських стародрукованих видань (унівських, угерецьких, стрятинських, львівських, почаївських і київських) [14, с. 3].

Як писав митрополит Йосиф Сліпий, саме своєму батькові завдячував Митрополит Андрей своєю високою освіченістю, від нього перейняв пристрасть до книжки, до старої культури, науки і любов до народу. Хоч і вихований у польському дусі, Іван Шептицький все-таки жив традицією своїх предків-українців і відчував, що він «Русин» зроду [18, с. 8].

Скупі описи бібліотеки Шептицьких у Прилбичах, які вийшли з-під пера дослідників історії галицького бібліофілства XX ст., не відзначалися конкретністю і розлогістю: велика бібліотека, багата на рідкісні унійні друки, яку започаткував граф Іван Шептицький і продовжив комплектувати його син Леон, налічувала близько

* Рудович Іван (1868–1929) — український католицький священник, педагог і громадський діяч, автор розвідки про єпископів Варлаама й Атанасія Шептицьких.

6 000 томів і знищена разом з майже усіма іншими прилбичькими збірками під час Першої світової війни* [24, s. 131-132; 25, s. 266; 23, s. 295-298; 34, s. 286].

Можемо припустити, що у родинній книгозбірні Шептицьких містилася певна частка книг Софії Шептицької, матері Митрополита. Здобувши добру європейську освіту, вона знала польську, українську, французьку, німецьку й англійську мови, грала на фортепіано. Навчалася малярству спочатку вдома, потім у Франції. Гарно малювала — пейзажі, портрети, твори на релігійну тематику. Велику олійну картину із зображенням св. Яна з Дуклі вона 1861 р. подарувала костелу львівських бернардинів, де відбувся її шлюб з Іваном Шептицьким. Софія дуже любила читати, — буквально не покидала батькову бібліотеку, і ця любов до книжок передалась її дітям. А. Фредро мав величезну колекцію світової класики, але глибоко релігійну Софію більше цікавила християнська література. Улюбленою її книгою були «Листи святої Катерини Сієнської» [15]. Захоплення матері успадкував Митрополит: свою першу молитву, яку він уклав ще зовсім юним, перед від'їздом до монастиря, була: «За духовні покликання із родин Шептицьких за посередництвом святої Катерини Сієнської та Йосафата Кунцевича». Успадкувавши літературний хист батька, Софія з Фредрів також проявила себе як талановита письменниця [30-32].

Водночас вона задавала тон духовному життю сім'ї, атмосфера в Прилбичах була на надзвичайно високому рівні розумової і мистецької культури, глибоко релігійна і патріотична [33, s. 21]. Сім'я Шептицьких любила своє родинне гніздо. Роман Шептицький, навчаючись у Кракові, так писав в одному з листів до матері: «Признаюся щиро, без почуття сорому, що якби залишився навіть на цілі століття в Прилбичах, я не зітхав би ні за чим і не бажав би нічого більше». Уже будучи Митрополитом, Андрей Шептицький не забував про Прилбичі. У книзі «Прилбичі крізь призму століть» місцевий учитель історії Дмитро Бубісь пише, що десь у перші роки ХХ ст., можливо, за порадою Галицького Митрополита

* У першому такого типу довіднику Ф. Радзішевського [27] гасло «Прилбичі» відсутнє, отже, на 1875 р. ще не було інформації про цю бібліотеку, вона була тільки на етапі становлення.

Андрея, яким він став із січня 1901 р., його батько, граф Шептицький, ліквідував корчму в Прилбичах. У її приміщенні він заснував заклад для виховання дітей від 3 до 6 років, якими опікувалися чотири монахині зі згромадження сестер-служебниць Пречистої Діви Марії. Тут приймали усіх дітей, батьки яких цього потребували і зголошувалися. Одна із сестер-монахинь надавала першу медичну допомогу при нещасних випадках, або й лікувала легкі хвороби вдома (застуди тощо). «Захоронка» утримувалася на кошти Шептицьких [12].

У 1932 р., на день св. Андрія, до 40-річчя відправи служби Божої Андреем Шептицьким у церкві с. Прилбичі 1892 р., селяни подарували митрополитові фотоальбом із написом «НАЙБІЛЬШОМУ ПРИЛБИЧАНИНОВИ ВСІ ПРИЛБИЧАНИ» [11] (фото 1). Під квітчастим орнаментом на титульному аркуші видніється напис: «Проект букв кн. Е. Волконська, малювала А. Шептицька» (Анна, дочка Лева (Леона) Шептицького, наймолодшого брата митрополита, який успадкував родинний масток і залишився в Прилбичах). В альбом було вклеєно 37 фотографій церкви, селян, помістя, членів родини Шептицьких та репродукцію малюнка хати, в якій народився Андрей Шептицький, з оригіналу рисунка матері, Софії Шептицької, з 1870 р. В кінці на кількох аркушах містяться підписи 97 селян та членів родини Шептицьких. Альбом опрацьований на невибілене льняне полотно, верхня обкладинка вишита червоними і чорними нитками [8] (фото 2).

Ймовірно, що через Софію, улюблену дочку Александра Фредра, до прилбичької бібліотеки влилася також частина книг знаменитого комедіографа, який помер у Львові 1876 р. Однак підтвердження цього факту в провенієнційних матеріалах не знаходимо. Усі виявлені у ЛННБ України ім. В. Стефаніка стародруковані видання, позначені непримітною чорною печаткою драматурга з монограмою «А. Н. F [Aleksander Hrabia Fredro]», перейшли, як свідчить пізніший власницький знак — печатка з написом «Biblioteka Andrzeja Hr. Fredry Bienkowa Wisznia», — до внука драматурга і стали основою його домашньої бібліотеки у Вишні біля Рудок, яка налічувала понад тисячу видань.

Скупа інформація про долю збірок Шептицьких у Прилбичах міститься у звітах російського історика, члена-кореспондента

Російської академії наук професора Євгенія Шмурла (1853/1854–1934), який під час Першої світової війни як уповноважений Імператорської академії наук з охорони історичних пам'яток і наукових колекцій перебував у районі воєнних дій з інспекцією культурних і наукових осередків Галичини. Так, у своєму донесенні до Петербурга від 27 лютого 1915 р. він зазначав, що в Прилбичах, маєтку графа Шептицького, будинок, де зберігалася багата бібліотека і мистецькі предмети (картини, зброя, порцеляна), згорів. Ліснику-управителю вдалося врятувати лише незначну кількість книг [13, с. 8-9].

27 вересня 1939 р., з приходом на західноукраїнські терени більшовиків, Льва Шептицького разом з дружиною Ядвігою та священником було розстріляно у саду, а палац пограбовано. Відтак спецзагін НКВС, заклавши вибухівку в пивницю, зрівняв будівлю з землею [12]. Митрополит Андрей намагався врятувати уцілілі після Першої світової війни залишки прилбицьких колекцій та документів, про що свідчить його сповнений болю лист до директора Національного музею у Львові Іларіона Свенціцького від 2 жовтня 1939 р. з проханням запобігти знищенню родинного архіву і цінних збірок [9, с. 84]. У цьому листі жодним словом не згадано бібліотеку, тому, за відсутністю інших джерел, залишається нез'ясованим питання про сам факт її існування на той час, розміри і подальшу долю.

У відділі рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника нещодавно вдалося виявити кілька книг з прилбицькою провенієнцією, які дають нам уявлення про бібліофільські смаки власників. Примірники оправлені у нефарбований пергамен на картоні, на верхніх і нижніх кришках оправи — тиснений золотом суперекслібрис, в основу геральдичної композиції якого покладено власний родовий герб Шептицьких — срібна підкова в червоному полі каблуком догори, увінчана золотим рівнораменним хрестом. До лівого зовнішнього її боку прилягає стріла, спрямована вістрям догори, дещо навскоси, до лівого кута гербового щита. Над щитом — графська дев'ятигалкова корона. Гербовий щит з правого боку підтримує лев, ліворуч — гриф. Щитотримачі стоять на злегка вигнутому держаку, з-під якого звисають дрібно-листяні вирізки. Особливістю зображеного

герба є відсутність трьох павичевих пер у клейноді та девізу Шептицьких унизу під щитом «A cruce salus» («У Хресті спасіння»), замість якого на стрічці польською мовою витиснено назву родового маєтку Шептицьких — «Przyłbice». Графська корона, а не капелюх з китицями у гербовій композиції, вказує на світський статус власника суперекслібриса. Зображення цього герба відповідає зразку нової форми старовинного герба Шептицьких, затвердженому 1871 р. при наданні титулу австрійських графів Іванові-Кантію-Ремігію Шептицькому та його нащадкам [22; 19, с. 58-59].

Усі три видання надруковані в XVII ст. і належать до історичної тематики. Це: поема одного із визначних представників польської барокової епіки Самуеля Твардовського *Władysław IV, król polski i szwedzki* (Лешно, 1650), *Opera posthyma historica, historopolitica, variique discursus, epistolae et aliquot orationes* єпископа луцького і плоцького, королівського секретаря Станіслава Лубенського (Антверпен, 1643) та господарсько-мілітарний твір *Militarium, seu axiomatum belli ad harmoniam togae accommodatorum libri duo* (Амстердам, 1668) польського барокового письменника, історика і філософа, державного діяча, далекого предка матері Митрополита Анджея Максиміліана Фредра. З попередніх провенієнцій на цих книгах маємо тільки свідчення набуття творів С. Лубенського на початку XIX ст. у варшавського антиквара Й. Б. Зальцштайна* (суха печатка: Antykwariusz B. J. Zalsztajn w Warszawie) та недаваний власницький запис «Ex libris Joannis de Januszowski Camerarii [Leopoliensis]» на виданні А. М. Фредра львівського копірника Яна Янушовського, книгозбірня якого була розпорошена у Львові після його смерті близько 1857 р. Усі примірники мають сліди пошкодження від вогню, замокання, грибків. Унаслідок різних перепадів вологості й температури пергамен у деяких місцях відстає від картонної основи. Не підлягає сумніву, що ці книги колись належали до родинної бібліотеки Шептицьких. Можливо, з числа тих небагатьох, які врятував з пожежі лісник-управитель. Ці примірники дають нам уявлення про багатий зовнішній вигляд книгозбірні в Прилбичах, колекціонерські вподобання власників, виявом яких є наявність суперекслібриса. На жаль, залишається

* Salzstein (Zalsztein) Jona Ber — варшавський антиквар, діяв до 1830 р.

без відповіді питання про шлях їх надходження до ЛННБ України ім. В. Стефаніка, оскільки вони позбавлені будь-яких пізніших провенієнційних знаків. Викликає сумнів також факт їх подальшого перебування у складі особистої бібліотеки Митрополита Андрея, оскільки жодна з них не має ні його власницьких знаків, ні заснованих ним книгозбірень, в які влилася більшість його приватних книг, — Церковного Музею, Митрополитальної бібліотеки, Національного музею чи «Студіону».

Ще одна книга з суперекслібрисом «Przyłbice» зберігається у відділі стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Це надрукований у Львові 1721 р. панегірик василіанського священника Йосифа Нарольського єпископові львівському, галицькому та кам'янець-подільському, ініціаторові побудови теперішнього собору Св. Юра у Львові Атанасію Шептицькому (1686–1746) [26]. Раніше книга належала до книгозбірні «Оссолінеуму» у Львові, про що свідчить печатка «Instytut Ossolińskiego», а граф Іван Шептицький її виміняв, очевидно, як дублетний примірник на якесь інше видання (в книзі наявні штампи «Wtórót» і «Zamieniono»). Потрапивши до прилбицької бібліотеки, найімовірніше без оправи, примірник оправили в білу замшу та оздобили гербовим суперекслібрисом Шептицьких, аналогічним до описаного вище (*фото 3*). Найважливішою відмінністю цього примірника від збережених у ЛННБ України ім. В. Стефаніка є наявність пізнішої від прилбицької провенієнції, а саме — екслібриса єпископа Станіславівського Андрея Шептицького (*фото 5*). Владика замовив цей бібліотечний знак для позначення книг з колекції (3871 том), цільово зібраної ним упродовж двох років для освітньо-наукових потреб священників Станіславівського кліру та офіційно переданої у власність Капітули 12 квітня 1901 р. [6, с. 30-36]. Цей гербовий екслібрис виконаний у техніці цинкографіки, розміром 88 × 112 мм, стилістично і композиційно дуже подібний до загальновідомого екслібриса «Бібліотека Митрополита Андрея Шептицького. Ч[исло] инв[ентаря] [...]» (*фото 6*), який зазвичай помилково вважають першим власницьким знаком Владика. Різниця полягає тільки у написі («Бібліотека Єпископа Шептицького. Ч[исло] И[нвентаря] [...] Ч[исло] К[аталога] [...]»),

відсутності ініціалів на мантиї та меншій кількості китиць під капелюхом, по 6 з кожного боку, відповідно до єпископського сану. Зауважимо, що герб Шептицького, зображений на цьому екслібрисі (єпископа), відбитий з того самого кліше, що використовувалося для заставок «Вестника Станиславовской Епархії», починаючи з номера від 19 вересня 1899, в якому повідомлялося про приїзд до Станиславова і вступлення на престіл нового Владики [1, с. 1]. В результаті останніх досліджень нам вдалося встановити автора обох перших екслібрисів Шептицького (в сані єпископа та митрополита) — львівського художника та реставратора, стипендіата А. Шептицького Юліана Макаревича (1854–1936). Це підтверджує тотожність гербового зображення на екслібрисі та на антими́нсі з авторським підписом «Ю. Макаревич 1901», кліше якого зберігається у Львівському музеї історії релігії. Найімовірнішою датою створення екслібриса був 1900 р., оскільки вже 17 грудня 1900 р. папа Лев XIII іменував єпископа Андрея Митрополитом Галицьким, архієпископом Львівським і єпископом Кам'янець-Подільським. Належність згаданого прилбицького примірника панегірика Й. Нарольського до складу особистої книгозбірні А. Шептицького, подарованої Станиславівській капітулі, засвідчує його опис у друкованому каталозі цієї бібліотеки під № 1135 у розділі «П» [5] — «літератури староруської», на думку Шептицького, найціннішої частини книгозбірні, яка потребує докладного опису примірників, оправи та дефектів [17, с. 363]. Подальша доля книги пов'язана з історичним шляхом усєї колекції, переданої у власність капітули. Через два місяці після акту дарування, 5 червня 1901 р., Капітульна бібліотека імені Митрополита кир Андрея Шептицького була урочисто відкрита «до ужитку Священства Епархії Станиславовской» [2, с. 60] і відтоді регулярно поповнювала свій бібліотечний фонд на кошти, які щорічно виділяв на цю ціль Митрополит. У 1907 р. більшість книг було передано Станиславівській духовній семінарії, заснованій за активної участі Андрея Шептицького. В 1945 р. радянська влада закрила семінарію й конфіскувала книжкове та рукописне зібрання. Найбільш цінні видання та рукописи енкаведисти вивезли до Ленінграда і Москви, решту передали до обласного архіву, на багатьох книгах були екслібриси

єпископа Андрея Шептицького [4]. У 1993 р. на підставі розпорядження Президента України про повернення релігійної літератури, вилученої з духовних семінарій і церков, Держархів Івано-Франківської області передав бібліотеці Івано-Франківського Богословського катехитично-теологічного інституту, правонаступнику і продовжувачу діяльності Духовної семінарії, більшу частину її довоєнної бібліотеки — 1991 видання у 2 861 примірнику [3]. Після численних реорганізацій і перейменувань цей інститут від 30 липня 2014 р. носить назву «Івано-Франківський Богословський Університет імені св. Івана Золотоустого» та є приватним навчально-науковим закладом і структурним підрозділом Івано-Франківського Архiepархіального управління УГКЦ. Книги Митрополита становлять окремий фонд «Бібліотека Андрея Шептицького» Наукової бібліотеки ІФБУ, однак її Інтернет-сторінка докладнішої інформації про цей фонд не подає. Після війни якась частина книг із конфіскованої семінарської бібліотеки разом з книгами єпископа Шептицького опинилася у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, серед них є вже згаданий панегірик єпископу Атанасію Шептицькому з суперекслібрисом Шептицьких.

Факт наявності в особистій бібліотеці єпископа Андрея книг з Прилбич дає змогу зробити висновок, що він отримав певну частину книжок ще за життя своїх батьків, до 1900 р. Складно судити про її чисельність, адже єдиним відомим нам власницьким знаком родинної бібліотеки Шептицьких є гербовий суперекслібрис «Przyłbice» (фото 4), але зазвичай суперекслібрисом оздоблювали тільки новооправлені книги, а примірники, набуті в оправах, зберігалися у первісному вигляді. Можемо припустити, що книги з прилбичської бібліотеки позначалися й іншими знаками, позаяк відомо, що на рукописних документах частини родового архіву Шептицьких, яка тепер зберігається у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, стоїть гербовий овальний штамп із написом польською мовою «Archiwum / Teka ... / [герб] / № ... / Przyłbickie» [20, с. 7].

Особливу цінність має збережене у відділі рідкісної книги ЛННБ України ім. В. Стефаніка прижиттєве видання творів польського католицького теолога й теоретика ораторського мистецтва Станіслава Соколовського (1537–1593) *Concionatoris Opera* (Краків,

1591–1598) [28], на якому зберігся автограф Івана-Кантія-Ремігія Шептицького. Його власноручний запис на форзаці першого тому свідчить про передачу в дарунок цих книг із Прилбицької бібліотеки синові Андрееві, Митрополитові Галицькому і архієпископу Львівському, 4 вересня 1903 р.: «Synowi mojemu X. Andrzejowi Szeptyckiemu Metropolicie Halickiemu Arcybiskupowi Lwowskiemu z biblioteki Przyłbickiej — na pamiątkę ofiaruję d. 4go wrzesnia 1903 r. Jan Szeptycki» (*фото 7*). Це два томи великого формату in-folio, оправлені (в Кракові ?) в м'який нефарбований пергамен одразу після виходу в світ. На передніх кришках оправи тиснення з назвою твору: «OPERA STANISLAI SOCOLOVII / CIC CI XCI [т. 1]; STANISLAI SOCOLOVII OPER / TOMUS SECUNTUS [sic!]; посередині кришок однакова в обох томах овальна плата з профільним погруддям Ісуса Христа і латинською легендою по колу. На задніх кришках оправи витиснено два різновиди суперекслібриса того самого власника: на т. 1 — в круглому вінцевому обрамленні герб Промніч (Promnitz), по колу девіз і дата: PIIS GLORIA ALTO POSITA 1580, вгорі і внизу плати витиснено ініціали D P G P / C C; на т. 2 — дещо змінений овальний медальйон з гербом Промніч на щиті, з тим самим девізом по колу, що й на т. 1, але з датою 1592: обабіч плати ініціали P G / C C. В обох томах на нижньому та правому берегах титульних аркушів були давні власницькі записи, які могли б допомогти з'ясувати походження книги, однак тепер вони обірвані. Найвірогідніше, це видання набув батько Митрополита Андрея в антиквара чи на аукціоні, оскільки на форзаці першого тому залишився характерний книготорговельний запис олівцем стосовно ціни: «2 Тому 100 fl.». А. Шептицький отримав цей двотомник у дарунок від батька в третій рік свого перебування на митрополичому престолі у Львові. У цей час він розпочав активне впорядкування своїх особистих книг, новонабутих у 1900–1904 рр. та тих, що не потрапили до подарованої ним бібліотеки Станіславівської капітули. Усі ці видання були внесені в «Інвентар бібліотеки Митрополита Шептицького», у загальній кількості 1072 позиції [10; 6, с. 36-40]. Описане видання С. Соколовського, подароване батьком Митрополита, було описане під № 748, цей же інвентарний номер був вписаний на наклеєний на форзац екслібрис «Бібліотека Митрополита Андрея

Шептицького. Ч[исло] инв[ентаря] М 748». На цих книгах присутній також екслібрис «Бібліотека Митрополитальна», що свідчить про наступне влиття цих книг разом з особистою бібліотекою владики до кількатисячної Митрополитальної книгозбірні, описаної та організованої за ініціативи А. Шептицького на основі особистих бібліотек галицьких митрополитів і архієпископів та Греко-католицької митрополічної капітули, що невпорядковано зберігалися у соборі Св. Юра у Львові. Більшу частину книжково-рукописного фонду Митрополитальної бібліотеки, а також інших заснованих А. Шептицьким інституційних книгозбірень, радянська влада після 1940 р. передала новоствореній Львівській філії бібліотеки АН УРСР (тепер — ЛННБ України ім. В. Стефаника), де вони зберігаються й дотепер, на жаль, у розпорошеному вигляді.

Виявлені унікальні примірники з родинної бібліотеки Шептицьких дають нам уявлення про багатий зовнішній вигляд книгозбірні в Прилбичах, колекціонерські вподобання власників, виявом яких є наявність власного суперекслібриса. Водночас вони є свідченням продовження Митрополитом Андреем славної бібліофільської традиції родини Шептицьких.

Дещо відступаючи від теми дослідження, але у нерозривному зв'язку з бібліофільською діяльністю Шептицьких, видається важливим звернути увагу на примірник одного рідкісного видання — збереженої у ЛННБ України ім. В. Стефаника інкунабули, надрукованої у Страсбурзі 1487 р. під назвою «Speculum exemplorum», авторство якої довгий час у бібліографічних джерелах безпідставно приписували Егідію Аурифаберу [29]. На форзаці книги міститься сюжетний екслібрис з готичним написом «Ex libris Eduard Grisebach» попереднього власника — Едуарда Грізебаха (1845–1906), німецького дипломата, поета і літературознавця, визначного бібліофіла, бібліотека якого була розпродана на аукціоні в Берліні 1930 р. Набувши цю вартісну книгу у власність, митрополит Андрей у важкі часи німецької окупації залишив на її форзаці дарчий запис братові Климентію Шептицькому «Дар від Митрополита Кир Андрея Игуменові Климентію 8/12 [1]942», що було свідченням підтримання давньої традиції роду Шептицьких — дарувати найцінніше — книгу.

Фото 7. Дарчий запис гр. І. Шептицького синові Андрееві, Митрополитові Галицькому й архієпископу Львівському, 4 вересня 1903 р.

1. Вестник Станиславовской Епархії. Станиславов. 1899. Чис. 10.
2. Вестник Станиславовской Епархії. Станиславов. 1901. Чис. 6.
3. Державний архів Івано–Франківської області. Науково-довідкова бібліотека. URL: <http://if.archives.gov.ua/index.php/about/founds-ndb/> (дата звернення: 6.05.2019).
4. Івано-Франківська академія Івана Золотоустого. З історії бібліотеки Івано-Франківського Богословського Університету. URL: <http://ifaiz.edu.ua/biblioteka.html> (дата звернення: 8.05.2019).
5. Каталог бібліотеки Капітулы Станиславовской имени Высокопреосвященного Митрополита Галицкого Кир Андрея Графа Шептицкого. Станиславов: Накладом Епископского Ординаріята, [1903]. 56 с. (Додаток до Вестника Епарх. Станиславовской. 1903. Чис. 12).
6. Качур І. Книгозбірня Андрея Шептицького: від Прилбич до митрополических палат // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: зб. наук. праць. Львів, 2015. Вип. 7 (23). С. 21-70.

7. *Космолінська Н.* Прилбичі — остання «родинна колиска» Шептицьких з Шептиць // «Ї»: незалежний культурологічний часопис. 2009. Чис. 57. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n57texts/kosmolinska.htm> (дата звернення: 1.02.2020).
8. *Костюк С.* «НАЙБІЛЬШОМУ ПРИЛБИЧАНИНОВИ ВСІ ПРИЛБИЧАНИ» (про фотоальбом, подарований Андрею Шептицькому) // Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 верес. 1996 р. Львів, 1999. С. 414-417.
9. Листи Митрополита Андрея Шептицького до Іларіона Свенціцького з архіву Національного музею у Львові / упоряд. *Соломія Дяків*. Львів: Українські технології, 2005. 108 с.: іл.
10. ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 9. Од. зб. 5002.
11. ЛННБ України ім. В. Стефаника. Інститут досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів. № 26430-26458.
12. *Луцик Т.* Прилбичі: митрополиче село. Сторінки родинної історії // «Ї»: незалежний культурологічний часопис. 2009. Чис. 57. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n57texts/lucyk.htm> (дата звернення: 12.12.2017).
13. Національна Бібліотека Польщі. Відділ рукописів. BN IV 5541. № 11: 27 лют. 1915. С. 8-9 (копія, машиноп., рос. м., мф. 32909).
14. *о. І. Р. [Рудович І.]*. Гр. Іван Шептицький: [некролог] // Діло. 1912. Чис. 275. С. 1-3.
15. *Овсяник Ю.* Genius Loci «Дівчини з суницями». Софія з Фредрів Шептицька // Збруч. 2014. № 239: 05/15/2014. URL: <http://zbruc.eu/node/22157> (дата звернення: 3.05.2019).
16. *Рудович І.* Єпископи Шептицьки // Богословский вестник. Львов. 1901. № 1. С. 24-35; № 2. С. 102-134; № 3. С. 184-192; № 4. С. 238-248; № 5. С. 289-305; 1902. № 1. С. 26-59; № 2. С. 233-250; № 4. С. 338-347.
17. *Сеник Я.* До історії заснування бібліотеки Станиславівської капітули (публікація архівного документа відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України) // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: зб. наук. праць. Львів, 2008. Вип. 1 (16). С. 354-368.
18. *Сліпий Й.* Про молодечий вік нашого Митрополита // Богословія: наук. тримісячник. Львів, 1926. Т. IV, кн. 1-2. С. 6-26.
19. *Хаварівський У.* Герби Львівських владик в унії з Римом (1667–2007). Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2008. 111 с.: іл.

20. *Чернухін С.* Колекція рукописів та архів митрополита Андрея Шептицького: каталог фонду XVIII Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2011. 242 с.: іл.
21. *Шептицький А. Гр.* З історії і проблем нашої штуки // Діло. 1913. Чис. 280. С. 1-2.
22. *Шпитковський І.* Рід і герб Шептицьких // Богословія: наук. тримісячник. Львів, 1933–1937. Т. 11-15.
23. *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Wyd. 2 przejrz. i uzup. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1995. Т. 7: Województwo ruskie: Ziemia Halicka i Lwowska. 695 s.
24. *Chwalewik E.* Zbiory polskie. Warszawa; Kraków: Wyd-wo J. Mortkowicza, 1926–1927. Т. 2: N-Ż [2] k., 559, [1] s.
25. *Kosiński A.* Ofiarodawcy Ossolineum: 1817–1848. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968. 305 s.
26. *Narolski J.* Sława niesmiertelność znaczącego imienia [...] Oycu Athanazemu Szeptyckiemu [...] Episkopowi Lwowskiemu, Halickiemu [...] publicznym kazaniem [...] w Roku Pańskim 1718 ogłoszona a teraz [...] ponowiona Roku [...] 1721. We Lwowie: w Drukarni Brackiey SSS. Troycy, 1721. 2°. НБУВ. Відділ стародруків та рідкісних видань. Р. 5607.
27. *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych [...]. Kraków, 1875. 124, [2] s.
28. *Sokolowski S.* [...] Concionatoris Opera. Cracoviae: In Architypographia Regia et Ecclesiastica Lazari [Jan Januszowski], 1591–1598. 2 t. 2°. [Var. A]. ЛІННБ України ім. В. Стефаника. СТ-IV 26229.
29. *Speculum exemplorum.* Strassburg: [Jordanus = Georg Husner], 4.III.1487. [320] f. 2°. GW M4295210; IBP 5067, †2100. ЛІННБ України ім. В. Стефаника. СТ-IV 14119.
30. *Szeptycka Z.* Młodość i powołanie ojca Romana Andrzeja Szeptyckiego zakonu św. Bazylego Wielkiego : opowiedziane przez Matkę jego, 1865–1892. Wrocław: Tow-wo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 1993. 190 s.: il., geneal. tabl.
31. *Szeptycka Z.* Pisma Zofii z Fredrów hr. Szeptyckiej: w 2 t. W Krakowie: nakł. Administracyi «Przeglądu polskiego», 1906–1907.
32. *Szeptycka Z.* Wspomnienia z lat ubiegłych. Wrocław, 1967. 391 s.
33. *Szeptycki A.* Rodzina Szeptyckich – od metropolity Andrzeja do dzisiaj // Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. Львів, 2016. № 11 (16). S. 20-24.

34. Szocki J. Księgozbiory domowe w Galicji wschodniej (1772–1918). Kraków: Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001. 352 s. (Prace monograficzne; N 308).

References

1. *Vestnyk Stanyslavovskoi Eparkhiy* (1899), Stanyslavov, no. 10. [in Ukr.].
2. *Vestnyk Stanyslavovskoi Eparkhiy* (1901), Stanyslavov, no. 6. [in Ukr.].
3. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. Naukovo-dovidkova biblioteka. Retrieved from <http://if.archives.gov.ua/index.php/about/founds-ndb/> (Accessed 6 May 2019). [in Ukr.].
4. *Ivano-Frankivska akademiia Ivana Zolotoustoho. Z istorii biblioteky Ivano-Frankivskoho Bohoslovskoho Universytetu*. Retrieved from <http://ifaiz.edu.ua/biblioteka.html> (Accessed 8 May 2019). [in Ukr.].
5. *Kataloh biblioteky Kapituly Stanyslavovskoy imeni Vysokopreosviashchenoho Mytropolyta Halytskoho Kyr Andreia Hrafa Sheptytskoho* (1903). Stanyslavov, Nakladom Epyskopskoho Ordynariata, 56 p. Dodatok do Vestnyka Eparkhiy Stanyslavovskoi, 1903, no. 12. [in Ukr.].
6. Kachur, I. (2015). Knyhozbornia Andreia Sheptytskoho: vid Prylbych do mytropolychkykh palat. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka: zb. nauk. prats*, Lviv, vyp. 7 (23), pp. 21-70. [in Ukr.].
7. Kosmolinska, N. (2009). Prylbychi — ostannia «rodynna kolyska» Sheptytskykh z Sheptyts. «*Yi*»: nezalezhnyi kulturolohichni chasopys, no. 57. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n57texts/kosmolinska.htm>. [in Ukr.].
8. Kostiuk, S. (1999). «NAIBILSHOMU PRYLBYCHANYNOVY VSI PRYLBYCHANY» (pro fotoalbum, podarovanyi Andreiu Sheptytskomu). *Rukopysna ukrainika u fondakh Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy ta problemy stvorennia informatsiinoho banku danykh: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 20-21 veres. 1996 r. Lviv, pp. 414-417. [in Ukr.].
9. Diakiv, S. (Ed.) (2005). *Lysty Mytropolyta Andreia Sheptytskoho do Ilariona Svientsitskoho z arkhivu Natsionalnogo muzeiu u Lvovi*. Lviv: Ukrainski tekhnolohii, 108 p.: il. [in Ukr.].
10. LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Viddil rukopysiv. F. 9, no. 5002. [in Ukr.].
11. LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Instytut doslidzhen bibliotechnykh mystetskykh resursiv. No. 26430-26458. [in Ukr.].
12. Lutsyk, T. (2009). Prylbychi: mytropolyche selo. Storinky rodynnoi istorii. «*Yi*»: nezalezhnyi kulturolohichni chasopys, no. 57. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n57texts/lucyk.htm>. [in Ukr.].

13. Natsionalna Biblioteka Polshchi. Viddil rukopysiv. BN IV 5541. No. 11: 02/27/1915, pp. 8-9 (kopiia, mashynop., mf. 32909). [in Rus.].
14. o. I. R. [Rudovych, I.]. (1912). Hr. Ivan Sheptytskyi: [nekroloh]. *Dilo*, no. 275, pp. 1-3. [in Ukr.].
15. Ovsianyk, Yu. (2014). Genius Loci «Divchyny z sunytsiamy». Sofiia z Fredriv Sheptytska. *Zbruch*. No. 239: 05/15/2014. Retrieved from <http://zbruc.eu/node/22157>. (Accessed 3 May 2019). [in Ukr.].
16. Rudovych I. Epyskopy Sheptytsky. *Bohoslovskyyi vestnyk*. Lvov, 1901. no. 1, pp. 24-35; no. 2, pp. 102-134; no. 3, pp. 184-192; no. 4, pp. 238-248; no. 5, pp. 289-305; 1902. no. 1, pp. 26-59; no. 2, pp. 233-250; no. 4, pp. 338-347. [in Ukr.].
17. Senyk, Ya. (2008). Do istorii zasnovannia biblioteky Stanyslavivskoi kapituly (publikatsiia arkhivnoho dokumenta viddilu rukopysiv Lvivskoi naukovoii biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy). *Zapysky Lvivskoi naukovoii biblioteky im. V. Stefanyka*: zb. nauk. prats. Lviv, vyp. 1 (16), pp. 354-368. [in Ukr.].
18. Slipyi, Yo. (1926). Pro molodechyi vik nashoho Mytropolyta. *Bohosloviia*: nauk. trymsiachnyk. Lviv, vol. IV, kn. 1-2, pp. 6-26. [in Ukr.].
19. Khavarivskyyi, U. (2008). *Herby Lvivskykh vladyk v unii z Rymom (1667–2007)*. Ternopil: TOV «Novyi kolir», 111 p.: il. [in Ukr.].
20. Chernukhin, Ye. (2011). *Kolektsiia rukopysiv ta arkhiv mytropolyta Andreia Sheptytskoho: kataloh fondu XVIII Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 242 p.: il. [in Ukr.].
21. Sheptytskyi, A. Hr. (1913). Z istorii i problem nashoi shtuky. *Dilo*, no. 280, pp. 1-2. [in Ukr.].
22. Shpytkovskyyi, I. (1933–1937). Rid i herb Sheptytskykh. *Bohosloviia*: nauk. trymsiachnyk. Lviv, vol. 11-15. [in Ukr.].
23. Aftanazy, R. (1995). *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, wyd. 2 przejrz. i uzup. Wrocław; Warszawa; Kraków. Vol. 7: Województwo ruskie: Ziemia Halicka i Lwowska, 695 p. [in Pol.].
24. Chwalewik E. (1926–1927). *Zbiory polskie*: w 2 t. Warszawa; Kraków: Wyd-wo J. Mortkowicza. T. 2: N-Ż, [2], 559, [1] p. [in Pol.].
25. Kosiński, A. (1968). *Ofiarodawcy Ossolineum: 1817–1848*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 305 p. [in Pol.].
26. Narolski, J. (1721). *Śława niesmiertelność znaczącego imienia [...] Oycu Athanazemu Szeptyckiemu [...] Episkopowi Lwowskiemu, Halickiemu [...] publicznym kazaniem [...] w Roku Pańskim 1718 ogłoszona a teraz [...]*

- ponowiona Roku [...] 1721*. We Lwowie: w Drukarni Brackiey SSS. Troycy, 1721. 2°. NBUV. Viddil starodrukiv ta ridkisnykh vydan. P. 5607. [in Pol.].
27. Radziszewski, F. (1875). *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych [...]*. Kraków, 124, [2] p. [in Pol.].
 28. Sokołowski, S. (1591–1598). [...] *Concionatoris Opera*. Cracoviae: In Architypographia Regia et Ecclesiastica Lazari [Jan Januszowski], 1591–1598. 2 t., 2°. [Var. A]. LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. CT-IV 26229. [in Lat.].
 29. *Speculum exemplorum*. (1487). Strassburg: [Jordanus = Georg Husner], 4.III.1487. [320] f. 2°. GW M4295210; IBP 5067, †2100. LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. CT-IV 14119. [in Lat.].
 30. Szeptycka, Z. (1993). *Młodość i powołanie ojca Romana Andrzeja Szeptyckiego zakonu św. Bazylego Wielkiego : opowiedziane przez Matkę jego, 1865–1892*. Wrocław: Tow-wo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 190 p.: il., geneal. tabl. [in Pol.].
 31. Szeptycka, Z. (1906–1907). *Pisma Zofii z Fredrów hr. Szeptyckiej*: w 2 t. W Krakowie: nakł. Administracyi «Przeglądu polskiego». [in Pol.].
 32. Szeptycka, Z. (1967). *Wspomnienia z lat ubiegłych*. Wrocław, 391 p. [in Pol.].
 33. Szeptycki, A. (2016). *Rodzina Szeptyckich — od metropolity Andrzeja do dzisiaj*. *Litopys Natsionalnoho muzeiu u Lvovi imeni Andreia Sheptytskoho*. Lviv, no. 11 (16), pp. 20–24. [in Pol.].
 34. Szocki, J. (2001). *Księgozbiory domowe w Galicji wschodniej (1772–1918)*. Kraków: Wyd-wo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 352 p. (Prace monograficzne; N 308). [in Pol.].

Iryna Kachur, Researcher, Department of Rare books, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, PhD (History)

Family library of Sheptytskyi in Prylbychi

The article discusses the history of the Prylbychi library in the context of the collecting activities of Counts Sheptytskyi — the parents of Metropolitan Andrey and the Blessed Hieromartyr Klymentii. The valuable book collection, founded by Count Ivan Sheptytskyi, numbered approximately 6,000 volumes, was destroyed along with almost all other art collections during the First

World War. The history of the collection is still largely unknown and it calls for further research. Found in Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv surviving copies give an idea of the bibliophilic preferences of the owners, the manifestation of which is a gold-plated heraldic superexlibris with the name of the Sheptytskyi family estate «Przyłbice». Unfortunately, the question of how to get them to the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, because they are devoid of any later provenance signs. It is also questionable that they continued to be part of Metropolitan Andrey's personal library, as none of them has his own insignia or the book collections he founded, which included most of his private books — the Church Museum, the Metropolitan Library, the National Museum or the «Studion». Of particular value is the lifetime edition of the works of the theologian and theorist of oratory S. Sokolowski Concionatoris Opera (Krakow, 1591–1598) with a handwritten gift inscription by Ivan Sheptytskyi from the Prylbychi library to his son, Metropolitan of Halychyna and Archbishop of Lviv Andrey. Another old print with the heraldic superexlibris «Przyłbice» was found in the department of old prints and rare editions of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. This is a eulogy by J. Narolsky to the Bishop of Lviv, Galicia and Kamyanets-Podilsky Atanasy Sheptytskyi published in Lviv in 1721, framed in white suede and decorated with the coat of arms of the Sheptytskyi. Having received this edition from his parents' book collection, Andrey Sheptytskyi handed it over as part of a personal collection of several thousand for the needs of the Stanyslaviv Chapter in 1901. The copy is marked with the first proprietary book mark of the Bishop, the coat of arms ex-libris «Library of Bishop Sheptytskyi».

Keywords: *book collection, Sheptytskyi, Prylbychi, old edition, heraldic superexlibris, gift inscription.*